

Posudek diplomové práce Veroniky Čurdové *Jazykový obraz nohy / nohou v češtině*

Předkládaná práce se soustřeďuje na několik českých somatismů; jsou to ty, které se vztahují nejen k noze/ nohám, ale i k jejich částem vyplývajícím z naivní (a doplňkově i odborné, zejm. lékařské) kategorizace v češtině (pata, lýtko, koleno apod.). Diplomantka se (na základě inspirace americkou kognitivní lingvistikou, a zejména polskou sémantickou školou zkoumající jazykový obraz světa) rozhodla provést výzkum, který vychází z teorie významových profilů a metod hledání systémových (příp. i textových) konotací, umožňujících detailně popsat způsob ukotvení určité části reality v obrazu světa, jež představuje čeština. Vychází při tom z bohatého materiálu, který zahrnuje fixovaná, tj. jazyková data (výkladové slovníky, sbírky frazeologie), částečně (s ohledem na cíl práce však spíše marginálně) i data textová.

V **1. kapitole** diplomantka představuje kontext svého zkoumání a vysvětluje základní teoretické koncepty, s nimiž bude dále pracovat. Její výklad je kvalifikovaný, logicky vystavěný, přiměřený proporčně i co do relevantnosti probíraných partií (experencialismus, představová schémata, kategorizace, pojetí významu s důrazem na konotace, významové profily). Ocenit je třeba provázanost teoretické části s vlastním jádrem práce, která je posílena četnými příklady pocházejícími ze zkoumaného materiálu, i fakt, že diplomantka vládne kultivovaným výkladovým stylem; to ovšem platí o celé práci (už zde chci poznamenat, že formulační nedostatky, ale ani jazykové a interpunkční vady či překlepy nejsou časté a v kontextu této obsáhlé a odborně kvalitní práce nestojí za řeč).

2. kapitola ukazuje „*nohu/ nohy z dvojí perspektivy*“; takřka ukázkově (a velmi detailně) porovnává pojetí nohy (zejména co do kategorizace) v běžném, naivním obrazu světa s jejím obrazem interpretovaným na základě českého anatomického názvosloví; obě tyto perspektivy jsou vzájemně konfrontovány, a navíc jsou připojeny i poznatky o kategorizaci nohy/ nohou v kontextu taneční teorie, krejčovství, tělocvičné terminologie a popisu nohy v rámci reflexní terapie. (Možná by zde byla přínosné si časem povšimnout i terminologie fotbalové, resp. slangu fotbalistů z hlediska kategorizace nohy/ nohou a vůbec co do užívání slovní zásoby spojené s nohou a nohama.)

Stěžejní část práce však tvoří **3. kapitola**. Právě zde jsou na základě detailní analýzy hesel z novočeských výkladových slovníků (od Jungmanna po SSČ), slovtvorných derivátů a složenin, synonym, a zejména frazeologie formulovány příslušné konotace a interpretovány jednotlivé významové profily a subprofily, nejprve k výrazu *noha /nohy*, poté k výrazům označujícím částí nohy/ nohou v perspektivě naivní kategorizace (*pata, špička, prsty, palec, kotník, lýtko, stehno, koleno*). K této části práce mám dotaz: každý ze čtyř profilů stanovených pojmu NOHA diplomantka graficky znázornila zvlášť, spolu s vyznačením jeho subprofilů; to působí velmi názorně. Je tu nějaký důvod, proč zde není uveden základní „obrázek“, znázorňující najednou všechny čtyři profily? Další otázka, resp. poznámka: velmi detailní analýza a porovnání hesel z šesti českých výkladových slovníků přinesla zajímavé poznatky (srov. zejm. s. 53); snad by se daly chápat jen jako jakýsi vedlejší produkt celé diplomové práce, avšak diplomantka dospěla na základě konkrétních údajů k podstatným zjištěním, že totiž reflexe významu v těchto slovnících nevychází ze zkušeností běžného rodilého mluvčího, nepřináší svědectví o jeho chápání světa a nepředstavuje logicky provázaný „portrét“ denotátu, k němuž se dané slovo vztahuje. Zde se nabízí otázka: bylo by možno na základě výsledků, jaké představuje právě tato diplomová práce (a případně ještě na základě něčeho dalšího? a čeho?), vytvořit heslo adekvátnější? Co by to vyžadovalo?

Dvě poslední kapitoly jsou k práci (vzhledem k zadání) připojeny jaksi „nad plán“ či „z pilnosti“, avšak obě velmi dobře doplňují základní linii zkoumání. **4. kapitola** představuje

výsledky anketního výzkumu, kterému se podrobilo celkem 109 respondentů; diplomantka na základě jejich odpovědí sledovala asociace vztahující se k výrazům *noha* a *nohy* a hledala míru jejich sdílení a ukotvení v češtině. Třebaže snad lze mít ke způsobu zadávání či validnosti výsledků určité výhrady (autorka sama naznačuje, že si jich je vědoma), přece jen lze konstatovat, že se oproti jazykovým datům prokázala další výrazná konotace, tzv. textová – a to chápání nohou jako atributu ženského půvabu a erotiky. **5. kapitola** ukazuje prizmatem zvolené metody konkrétní literární text (Erbenovu Kytici, zejm. báseň Věštkyň) a nabízí představová schémata a teorii profilů jako interpretační nástroj; zároveň je patrné, jak se naopak kreativní, básnický text stává dokladem a potvrzením faktu, že nalezené významové konotace – zde v těsné provázanosti s konceptuálními schémata – opravdu „fungují“.

V samém závěru práce (s. 136 – 138) diplomantka formulovala na základě výsledků svého výzkumu tzv. **kognitivní definici**, resp. explikaci, vztahující se k českému pojmu *noha* / *nohy*. (Dalo by se říci, že by mohla posloužit i jako fenomenologická reflexe, ukazující místo *nohy* a *nohou* v rámci přirozeného světa, jak ho konstruuje čeština.) Upozornit je třeba i na rozsáhlý (a velmi pečlivě pořízený) seznam odborné literatury – citované i „pouze“ prostudované – k tematice somatismů, ale i šíře k oblasti kognitivně-kulturní lingvistiky, etnolingvistiky, lexikologie a sémantiky.

Jak je patrné, jde o práci v mnoha ohledech velmi hodnotnou; nejvíce si však – s ohledem na podobné práce či možné projekty budoucí – cením metodologie, s jejíž pomocí autorka usiluje uchopit daný jazykový materiál jako celistvý a strukturovaný významový komplex. Systematicky podává přehled jednotlivých profilů a subprofilů spojených s *nohou*/ *nohama* a jejich částmi, a zároveň tímto prizmatem ukazuje i směry, ke kterým poukazují konotace z daných profilů a subprofilů vycházející. Práce je tak výhledem k dalšímu možnému zkoumání: ať už ke studiu dalších somatismů a tělesnosti vůbec, tak k vědovnějším propojení dané slovní zásoby s obecnými konceptuálními schémata cesta, centrum – periferie, část – celek, nahoře – dole aj. Zároveň je práce jednou z prvních celistvějších aplikací teorie významových profilů na český jazykový materiál. S její pomocí diplomantka ve svém bohatém materiálu hledá, utřídí a interpretuje systémové a částečně i textové konotace spjaté ve vědomí mluvčích s příslušnými výrazy (zejm. *noha*/ *nohy*), a ukazuje tak různé aspekty českého jazykového obrazu světa – ale zároveň i konkrétní cestu či cesty, jak je odhalit.

Z uvedeného je patrné, že posuzovaná diplomová práce je výjimečně kvalitní, inspirativní a že svědčí o autorčině hlubokém zájmu o nově se etablující přístup k jazyku a významu. Navíc lze ocenit mj. i pečlivé zpracování textu a vstřícnost ke čtenáři. Výsledky výzkumu by bylo žádoucí publikovat v některém bohemistickém časopisu v podobě zhuštěnější studie (resp. několika studií). Diplomovou práci velmi ráda doporučuji k obhajobě a návrhem klasifikace „výborně“.

Doc. PhDr. Irena Vaňková, CSc., Ph.D.
Ústav českého jazyka a teorie komunikace
FF UK Praha

